

การศึกษาในทศวรรษแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

“การศึกษาเพื่อปวงชน” เป็นอีกก้าวอย่างหนึ่งของประชาคมโลกในการแสดงความตระหนักว่าการศึกษาคือส่วนสำคัญของการพัฒนา ปฏิญญาสากลเรื่องการศึกษาเพื่อปวงชน ซึ่งประกาศ ณ หาดจอมเทียนนั้นระบุว่าประชาชนทุกคน ไม่ว่าจะเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ล้วนมีสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษาซึ่ง “จะดึงความสามารถและศักยภาพของปัจเจกชนออกมาเพื่อปรับปรุงชีวิตและเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม” ปฏิญญาจอมเทียนทำให้เรารู้จักและเข้าใจลึกซึ้งถึงบทบาทของการศึกษาในการพัฒนา แม้ปฏิญญานี้ไม่ระบุชัดเจนเกี่ยวกับการจัดทำโปรแกรมการศึกษาให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา ทว่าปฏิญญานี้เป็นขั้นตอนสำคัญในการเข้าใจบทบาทสำคัญของการศึกษาในการส่งเสริมและปกป้องสิทธิมนุษยชน การพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ และการปกป้องสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประชาคมโลกได้ปรับปรุงตนเองอย่างแท้จริงนับแต่ปฏิญญาจอมเทียนเมื่อปี พ.ศ. 2533 และระหว่างการประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเมื่อปี พ.ศ. 2535 ณ เมืองรีโอ รัฐต่างๆ ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำการตกลงกันอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับโปรแกรมต่างๆ ที่กำหนดให้การศึกษาเป็นส่วนเกี่ยวข้องในหลากหลายแง่มุมกับการพัฒนา ความตระหนักนี้ถูกสืบทอดไปยังการประชุมสัมมนาต่างๆ นับแต่เมืองรีโอเป็นต้นมา รวมทั้งการประชุมว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก ณ เมืองโยฮันเนสเบิร์ก เมื่อปี พ.ศ. 2545

ณ เมืองโยฮันเนสเบิร์ก การศึกษาถูกอภิปรายมากที่สุดในบริบทของการปกป้องสิ่งแวดล้อม “การศึกษาว่าด้วยความรับผิดชอบเชิงนิเวศวิทยาเป็นเรื่องเร่งด่วน มันเป็นความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อโลก การศึกษาดังกล่าวนี้อาจปลูกฝังไว้ให้เป็นเพียงเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก หรือความปรารถนาที่สูญเปล่า วัตถุประสงค์ของการศึกษาดังกล่าวไม่อาจเป็นเพียงเรื่องของอุดมคติ หรือการเมือง ต้องไม่ตั้งอยู่บนฐานของการปฏิเสธโลกสมัยใหม่ หรือความปรารถนาอันลางเลือนที่จะหวนกลับไปยังอะไรบางอย่างที่คล้ายกับ ‘สวรรค์ที่หายไป’ ในทาง

ตรงกันข้าม การศึกษาที่แท้จริงเกี่ยวกับความรับผิดชอบคือการกลับใจที่แท้จริงทั้งทางความคิดและพฤติกรรม”¹

ทศวรรษแห่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเริ่มต้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2548 ซึ่งตรงกับเป้าหมายการพัฒนาของสหประชาชาติ (Millennium Development Goals=MDGs) ขององค์การสหประชาชาติที่ระบุว่าภายในปี พ.ศ. 2558 “เด็กในทั่วทุกหนแห่ง ทั้งชายและหญิง จะได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาเต็มรูปแบบ เด็กหญิงและเด็กชายจะมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาทุกระดับโดยเท่าเทียมกัน” อย่างไรก็ตาม แผนการและเป้าหมายสำหรับทศวรรษนี้ต้องไปให้ไกลกว่าการศึกษาระดับประถมศึกษา โปรแกรมต่างๆ ในทศวรรษนี้ยังต้องระบุสืบเนื่องต่อไปถึงปัญหาของเด็กที่ไม่ได้เข้าโรงเรียน เห็นได้ชัดว่าโอกาสทางการศึกษามีความเชื่อมโยงกับการพัฒนา เด็กไม่ไปโรงเรียนเพราะไม่มีโรงเรียนให้ไป หรือไม่ก็เพราะไม่มีเงินจ่ายค่าเล่าเรียนหรือค่าจ้างครู เด็กไม่ไปโรงเรียนเพราะเด็กถูกบีบให้ทำงานเพื่อความอยู่รอดของตน หรือเพื่อเลี้ยงครอบครัว เด็กไม่ไปโรงเรียนเพราะเด็กถูกเอาเปรียบ ถูกผลักดันเข้าสู่สถานการณ์ความขัดแย้งที่ใช้อาวุธ ซึ่งโรงเรียนต้องถูกปิด หรือถูกทำลาย เด็กไม่ไปโรงเรียนเพราะเด็กเป็นคนกลุ่มน้อยทางศาสนา หรือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ หรือยากๆ เพียงเพราะเป็นไปไม่ได้ที่จะหาโรงเรียนในชายฝั่งที่ต้องรับผิดชอบเด็กเฉพาะกลุ่ม เช่น โรงเรียนสำหรับเด็กตาบอด เด็กถูกไล่ออกจากโอกาสทางการศึกษา ถูกกีดกันจากการพัฒนามากที่สุด และเพราะถูกกีดกันจากการพัฒนา ย่อมเป็นไปได้มากที่สุดว่าเด็กเหล่านี้จะอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ไปจนตลอดชีวิต จงระอูหาว่านี่ต้องถูกทำลาย นอกจากนั้น โปรแกรมการศึกษาในทศวรรษนี้ต้องพุ่งเป้าปัญหาเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมทางเพศในการศึกษาทุกระดับ รวมทั้งปัญหาของผู้ใหญ่เกือบ 900 ล้านคนทั่วโลกที่ยังอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้

“การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นวิธีที่จะประสบความสำเร็จในกิจการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาในกรอบสหประชาชาติ มันจะช่วยสร้างสิ่งแวดล้อมที่ “เอื้อต่อการพัฒนาและการขาดความยากจน” การบรรลุเป้าหมายเหล่านี้จำเป็นต้องใช้เวลา แต่การให้

¹ ยอห์น ปอล, สมณสาสน์วันสันติสากล 1 ม.ค. พ.ศ. 2533

โอกาสทางการศึกษาแก่ปวงชนจะก่อให้เกิดผลกระทบฉับพลันที่แท้จริงและวัดได้ ต่อความผาสุกของปวงชนและต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปวงประชา

สำหรับราชอาณาจักรไทย หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 43 ระบุว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่า” สาระดังกล่าวเป็นกรอบในการกำหนด หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนที่ราชอาณาจักรไทยต้องดำเนินการดังนี้

1. การจัดการศึกษาเป็นไปโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education)
2. การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่า (Education for All)
3. การจัดการศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
4. การจัดการศึกษาต้องจัดให้มีรูปแบบหลากหลายยืดหยุ่น
5. การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

นอกจากดำเนินการให้กลุ่มเด็กปกติ อายุ 0 - 5 ปี และ 6 - 17 ปี ได้รับการศึกษา ยังต้องให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความด้อยโอกาส และการพลาดโอกาส ของกลุ่มเป้าหมายพิเศษ ดังนี้

1. กลุ่มผู้พิการ
  - 2.1 แรงงานเด็ก
  - 2.2 เด็กเร่ร่อน
  - 2.3 เด็กถูกรกรรกรก่อสร้าง
  - 2.4 เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ
  - 2.5 เด็กตั้งครรรภ์นอกสมรส
  - 2.6 เด็กถูกทอดทิ้ง

- 2.7 เด็กในสถานสงเคราะห์
  - 2.8 เด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
  - 2.9 เด็กถูกทำร้ายทารุณ
  - 2.10 เด็กในชุมชนแออัดที่ยากจน
  - 2.11 เด็กไม่มีสัญชาติ และเด็กต่างชาติ
  - 2.12 เด็กชาวเขา และเด็กไทยต่างวัฒนธรรม
  - 2.13 เด็กติดสารระเหย และยาเสพติด
  - 2.14 เด็กติดเชื้อเอชไอวี หรือพ่อแม่ติดเชื้อเอชไอวี
  - 2.15 เด็กยากจน
3. กลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ
  4. กลุ่มผู้พลาดโอกาสทางการศึกษา อายุ 17 ปี ขึ้นไป ที่ได้รับการศึกษาภาคบังคับไม่ถึง 9 ปี (ป. 1 - ม. 3) หรือได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ถึง 12 ปี (ป. 1 - ม. 6)
  5. กลุ่มพ่อ แม่ สตรี และผู้สูงอายุ

ในแผนการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (พ.ศ. 2545 - 2559) แนวนโยบายในการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนนั้น มุ่งพัฒนาคนทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต ให้มีโอกาสเข้าถึงบริการการเรียนรู้โดยไม่จำกัดเพศ และให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ตลอดจนการจัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิต

ปีนี้ (พ.ศ. 2549) รัฐบาลประกาศให้เป็นปีแห่งการศึกษาของชาติ หวังว่ารัฐบาลและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะสามารถกระจายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กปกติและประชาชนในกลุ่มเป้าหมายพิเศษได้โดยทั่วถึงกัน อย่างน้อยที่สุดภายในทศวรรษแห่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่เพิ่งจะเริ่มต้นเมื่อปีกลายและจะสิ้นสุดลงในอีกเก้าปีข้างหน้า